

Ugotavljanje bralnih navad na Osnovni šoli Selnica ob Dravi

Analyses of reading motivation at OŠ Selnica ob Dravi

> Maja Vačun

Izvleček

Osnovni namen ankete o branju, ki smo jo izvedli med učenci od 4. do 9. razreda, je bil ugotoviti bralne navade naših učencev oziroma njihov odnos do branja ter si glede na ugotovitve zastaviti cilje za v prihodnje – cilje, ki bodo oblikovani neposredno iz želja/priporočil učencev ter bodo povečali njihovo motivacijo za branje in posledično bralno razumevanje/pismenost. Rezultati so pokazali, da se branje kot prostočasna dejavnost učencev pojavlja na zadnjem mestu; učenci se v prostem času veliko raje ukvarjajo s športom, delajo na računalniku, gledajo televizijo. Naklonjenost učencev branju je večja pri učencih nižjih razredov (4., 5.), medtem ko s starostjo upada (po rezultatih sodeč predvsem v 8. in 9. razredu). Učenci, ki radi berejo, v večini navajajo, da jih branje sprošča in jim omogoča spoznavanje novih stvari. Tiste, ki ne berejo radi, branje dolgočasi in raje počnejo kaj drugega. Upad bralcev v višjih razredih opazimo tudi ob primerjavi odgovorov glede sodelovanja pri branju za bralno značko, pri katerem je učencem všeč povsem prost izbor knjig in si ga želijo tudi v prihodnje, nekateri celo pri branju za domače branje. Večina učencev si knjige za domače branje izposodi v šolski knjižnici, ki pa jo, na žalost, velikokrat obiščejo le v primeru, ko je to nujno. Kljub temu je učencem šolska knjižnica v večini všeč takšna, kot je, in menijo, da imamo v njej dovolj kvalitetnega gradiva za branje.

Ključne besede

šolske knjižnice, osnovna šola, branje, prostočasne dejavnosti, bralna značka, domače branje,

UDK 028.5:027.8
37.011.3-052:028.5

Abstract

The key task of the survey on reading, which was conducted on students within the 4th and the 9th class, was to determine reading habits of our students and their attitude to reading, as well as to set the goals for the future. The goals will be created according to the students' wishes/recommendations to improve their reading motivation and consequently, their reading comprehension/literacy. The survey results show that reading is their least popular free time activity. They prefer sport activities, using the computer and watching TV. The percentage of readers is higher in lower grades (4th and 5th grade) and decreases in higher ones (especially in 8th and 9th grade). Students who enjoy reading comment it as relaxing and as a way of getting new information. On the other hand, students who dislike it think reading is boring and they prefer doing other activities. A reading decline in higher grades can be noticed when comparing the numbers of readers for reading badges. Our pupils like choosing books freely and they want a free selection also for the home reading. The majority of students borrows the home reading books at the school library, mostly if necessary. However, the students like the school library as it is and they think we have sufficiently high number of quality items to read.

Key words

school libraries, elementary school, reading, free time activities, reading badge, home reading

Uvod

Branje je veščina, ki jo uporabljamo vse življenje. Omogoča nam, da smo seznanjeni z vsemi pomembnimi informacijami, ki jih je danes vse prej kot malo, s knjigami pa odkrivamo tudi veselje do raziskovanja, razvijamo sposobnost učenja, razširjamo in bogatimo obstoječe ter oblikujemo nove poglede na svet. In ker je glavni namen branja razumevanje, je nujno, da branje postane spretnost, ki jo obvladamo, kar se da dobro. V šoli branje ni pomembno le pri slovenskem jeziku, temveč tudi pri vseh

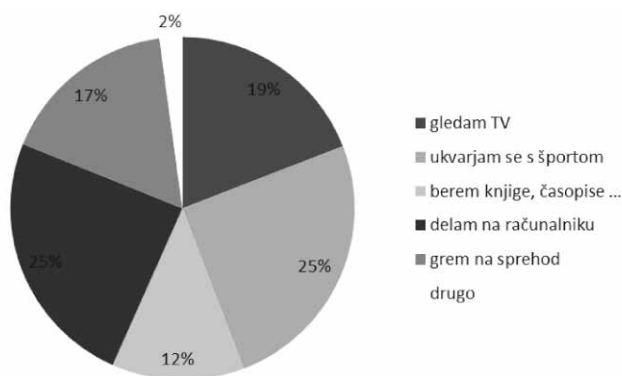
ostalih predmetih, saj je branje z razumevanjem glavna predpostavka za uspešno učenje. S. Pečjak in A. Gradišar (2012) pišeta, da je branje glavna sestavina pismenosti, ki je še vedno vodilna pot do življenjske uspešnosti. Pri tem dodajata, da bi bilo zato logično in potrebno, da bi se bralne sposobnosti in motivacija za branje z leti šolanja izboljševale, vendar ni vedno tako.

Večina učencev je v prvih letih motivirana za branje – predvsem zaradi prijetnih in pozitivnih izkušenj iz časa, ko so jim ali jim še berejo drugi (upamo, da starši). Največkrat motivacija za branje upade, ko slednje postane glavno sredstvo učenja in ko začne z njim v prostem času tekmovati mnogo drugih, bolj privlačnih dejavnosti. Tako se je torej vredno vprašati, na kakšen način lahko predstavimo branje učencem, da bi jih prepričali o še vedno obstoječih in nenadomestljivih funkcijah ter pomenu, ki ga ima branje leposlovja – kljub vsem drugim razpoložljivim možnostim zabave in pridobivanja podatkov, ki jih ponuja sodobna informacijsko-komunikacijska tehnologija. Še prej pa je dobro preveriti, kakšne sploh so bralne navade učencev oz. njihov odnos do branja, ter si na osnovi ugotovitev postaviti cilje in načrtovati dejavnosti na tem področju.

Izvedba in analiza ankete za ugotavljanje bralnih navad učencev

V šolskem letu 2011/12 smo se na šoli vključili v dvoletni projekt Zavoda RS za šolstvo Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja. Poleg ostalih dejavnosti, ki smo jih načrtovali v okviru projekta, smo izvedli tudi anketo, s katero smo želeli ugotoviti bralne navade učencev oz. njihov odnos do branja. Anketo je izpolnjevalo 213 učencev, od tega 103 fantje in 110 deklet. Učence 1. vzgojno-izobraževalnega obdobja v reševanje ankete nismo vključili, saj se le-ti šele opismenjujejo, zaradi česar smo predvidevali, da bi imeli pri reševanju anketnih vprašanj težave z razumevanjem.

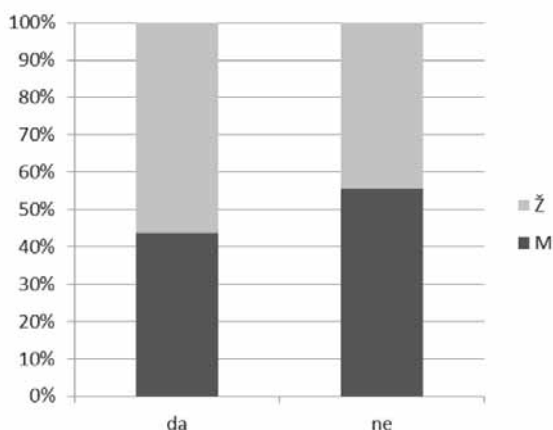
Anketna vprašanja so bila: *polodprtega tipa* (učenci so izbirali med več možnimi odgovori oz. so pod možnost 'drugo' dopisali svoj odgovor – *kaj najraje počnejo v prostem času, zakaj radi/ne radi berejo, zakaj v šoli berejo/ne berejo za bralno značko, kaj bi svetovali mentoriciam bralne značke na šoli, kje najpogosteje dobijo knjige za branje, katere spremembe bi si želeli v šolski knjižnici oz. zakaj si teh ne bi želeli*), *zaprtega tipa* (učenci so izbirali med odgovoroma 'da' in 'ne' – ali rad/-a bereš, ali sodeluješ pri branju za bralno značko, ali prebereš knjige, ki so obvezne za domače branje, ali meniš, da je v šolski knjižnici dovolj kvalitetnega gradiva za branje) ter *odprtega tipa* (učenci so odgovor v celoti zapisali – *kaj bi svetovali učiteljicam v zvezi z branjem za domače branje, spremembe v šolski knjižnici*).

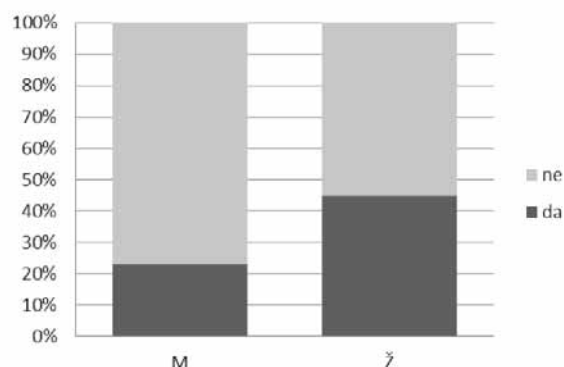
Slika 1: Prostočasne dejavnosti (vsi učenci).

Analiza odgovorov prvega vprašanja je potrdila naše predvidevanje, da učenci v prostem času ne berejo ravno veliko. Ugotovili smo, da se branje kot prostočasna dejavnost pri naših učencih pojavlja celo na zadnjem mestu. Učenci se v prostem času veliko raje ukvarjajo s športom, delajo na računalniku, gledajo televizijo ali gredo na sprehod. Kljub nasprotnemu predvidevanju je pri odgovorih opazna le minimalna razlika glede na spol – fantje se nekoliko več ukvarjajo s športom in delajo na računalniku, dekleta večkrat gredo na sprehod.

Podobno kot navajata Pečjakova in Gradišarjeva (2012), da motivacija za branje upada z leti

Slika 2: Naklonjenost branju (vsi učenci).

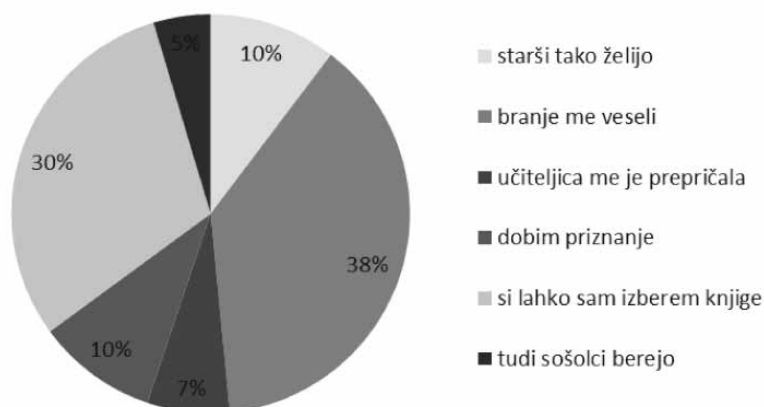

Slika 3: Naklonjenost devetošolcev branju.

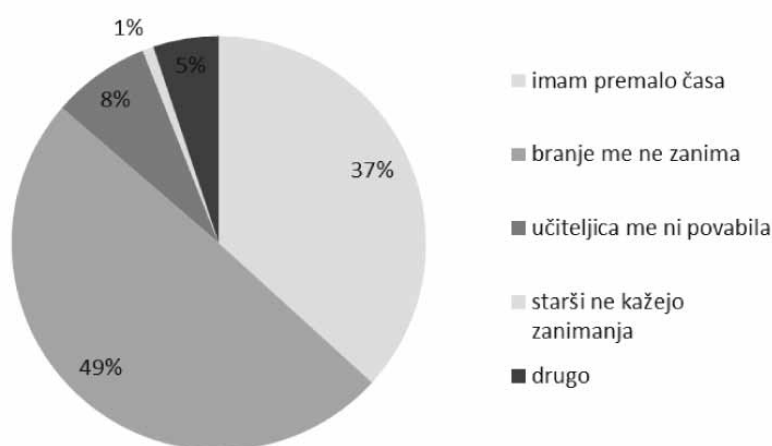
šolanja, so pokazali tudi odgovori naših učencev. Naklonjenost branju je večja pri učencih nižjih razredov (4., 5.), medtem ko s starostjo upada; od 6. do 9. razreda je odgovor, da v prostem času berejo, izbralo le 26 učencev (od 144).

Ob analizi odgovorov v posameznih razredih ugotovimo, da so odgovor, da radi berejo, izbrali vsi četrtošolci, med petošolci pa vsa dekleta in 15 fantov (8 fantov ne). Ponovno opazimo upad branja predvsem pri osmo- in devetošolcih, kjer obstaja tudi razlika med spoloma. Vprašanje, ali rad/-a bereš, je imelo še dve podvprašanji,

pri katerih so morali učenci svoj odgovor tudi pojasniti. Učenci, ki so izbrali odgovor, da radi berejo, so v večini navedli, da jih branje sprošča in jim omogoča spoznavanje novih stvari. Tiste, ki ne berejo radi, pa branje predvsem dolgočasi in raje počnejo druge stvari.

Slika 4: Razlogi za sodelovanje pri bralni znački (vsi učenci).

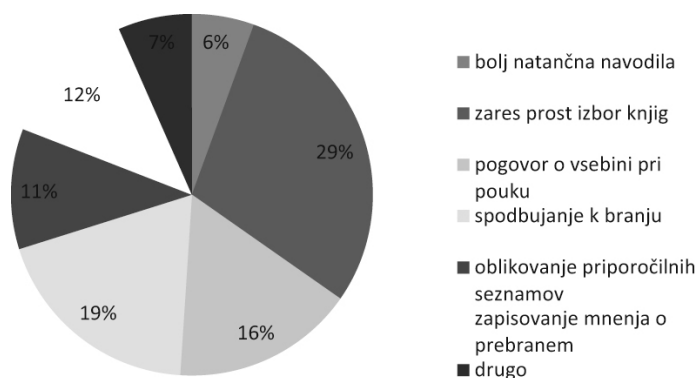

Slika 5: Razlogi, zakaj učenci ne sodelujejo pri bralni znački.

Tudi na naši šoli je med vsemi interesnimi dejavnostmi s področja bralne kulture še vedno najbolj zastopana Prežihova bralna značka. Odgovori so pokazali, da pri tem sodeluje največ petošolcev in najmanj devetošolcev. Kot prikazuje slika 4, učenci v večini berejo za bralno značko zato, ker jih branje veseli, vseh pa jim je tudi, da si lahko izbirajo knjige po lastni presoji/želji. Nekateri berejo tudi zato, ker tako želijo starši, ali ker za branje prejmejo priznanje.

Za razliko od učencev, ki sodelujejo pri branju za bralno značko, so tisti, ki pri branju ne sodelujejo, kot najpogostejši razlog navedli, da jih branje ne zanima. V manjši meri so izbrali odgovor, da imajo za branje premalo časa, kar prikazuje slika 5.

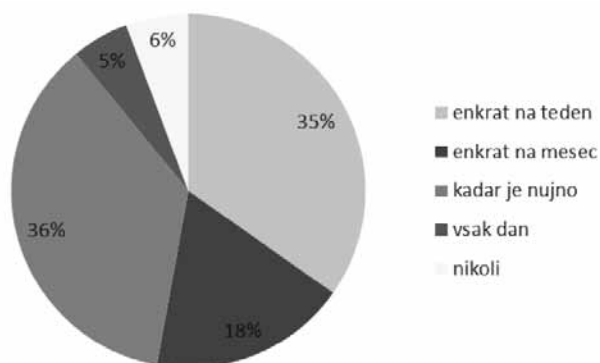
V anketi smo učence vprašali tudi, kaj je tisto, kar bi svetovali učiteljicam/mentorricam bralne značke. Želeli smo namreč izvedeti, kaj bi jih še dodatno motiviralo za branje oziroma ali menijo/čutijo, da imajo tudi učiteljice pomembno vlogo pri motivaciji. Iz odgovorov (slika 6) je razvidno mnenje nekaterih učencev, da izbor knjig ni povsem prostovoljen. Po posvetovanju z učiteljicami je razlog za nezadovoljstvo učencev ta, da bi slednji včasih želeli predstaviti knjige, ki so po mnenju učiteljic vsebinsko premalo zahtevne in jim zato tega ne dovolijo. Prav tako učenci od učiteljic pričakujejo, da bi jih k branju bolj spodbujale, da bi se o vsebinah prebranih knjig pogovarjali pri pouku ali zapisovali mnenja o prebranem. Nekaj učencev meni, da bi jim bili v pomoč tudi priporočilni seznam knjig, le malo (6 %) pa, da bi morale biti učiteljice pri podajanju navodil še bolj natančne/konkretne. Pri odgovoru 'drugo' so učenci največkrat navedli, da nimajo pripomb oz. ne bi svetovali ničesar.

Slika 6: Svetovanje mentorricam bralne značke (vsi učenci).

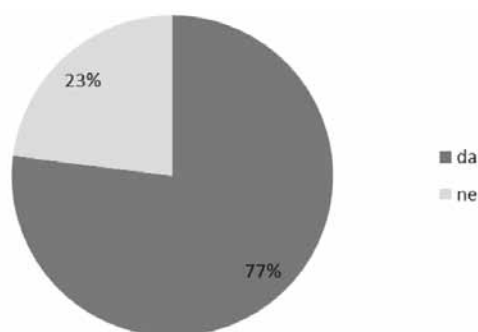
V anketi smo učence vprašali tudi, ali sami preberejo knjige za domače branje in si vsebine ne pridobijo od sošolcev, prijateljev, z interneta ..., na kar so vsi odgovorili pritrdilno. Na vprašanje, kaj bi svetovali učiteljicam v zvezi z domačim branjem, jih večina ni odgovorila, precej jih ne bi svetovalo ničesar, ostali pa bi si želeli predvsem knjige z bolj zanimivimi vsebinami.

S pomočjo ankete smo dobili tudi nekaj zelenih mnenj učencev glede šolske knjižnice. Kot prvo nas je zanimalo, kje si učenci najpogosteje izposojajo knjige za branje. Večina si knjige izposodi v šolski knjižnici, ki pa jo, na žalost, največkrat obiščejo le v primeru, ko je to nujno – vprašanje, kako pogosto obiščeš šolsko knjižnico je bilo namreč naslednje, ki smo ga zastavili učencem. Pod oznako 'nujen obisk' se šteje izposoja knjig za domače branje in obisk, ko učitelji napotijo učence v knjižnico, da bi poiskali določeno vsebino, potrebno za dopolnitev ali nadgradnjo učne snovi.

Slika 7: Pogostost obiskovanja šolske knjižnice (vsi učenci).

Ne glede na pogostost obiskovanja šolske knjižnice, je ta učencem v večini všeč takšna, kot je, in menijo, da imamo v njej dovolj kvalitetnega gradiva za branje.

Slika 8: Mnenje o dovolj kvalitetnem gradivu v šolski knjižnici (vsi učenci).

Več kot polovica anketiranih učencev (65 %) si tako v šolski knjižnici ne bi želela sprememb in navaja, da jim je knjižnica že sedaj všeč, da je v njej dovolj gradiva, nekateri pa so svojo izbiro utemeljili s tem, da knjižnice ne obiskujejo pogosto, da jih ne zanima ali pa na vprašanje niso odgovorili. Tisti, ki menijo, da je knjižnica potreba sprememb, si v večini želijo, da bi bilo v njej več knjig in bi bile te bolj zanimive, več knjig s poučno vsebino, knjige po izboru učencev, možnost izposoje DVD-jev. Nekaj jih je tudi mnenja, da je knjižnica potrebna prenove (prestavitev pohištva, novo pohištvo), da bi moralo biti v njej več prostora – tako za branje kot nasploh, želijo pa si tudi, da bi z razredom večkrat obiskali knjižnico.

Uporaba odgovorov anketnega vprašalnika pri načrtovanju bralnih dejavnosti z učenci

Glede na odgovore anketnega vprašalnika bi lahko sklepali, da se naši učenci še vedno ne zavedajo dejstva, da je branje večšina, ki jo hočeš nočeš uporabljamo vse življenje in v različnih situacijah. Kot priložna dejavnost se pojavlja le pri 12 % učencev, motivacija za branje pa se z leti šolanja ne stopnjuje, temveč upada.

Na drugi strani pa je to, česar se zavedamo učitelji, dejstvo, da učenci brez branja ne morejo doseči bralnih spretnosti ali znanja, ki ga potrebujejo za uspeh v šoli, ter da so bolj pismeni tisti učenci, ki veliko berejo, saj si z branjem bogatijo besedni zaklad in se urijo v spretnosti in hitrosti branja. Tako jim pri branju ni potrebno nameniti vse koncentracije načinu branja, temveč lahko miselne procese usmerijo v razumevanje prebranega.

Kot sem navedla že v uvodu pričujočega prispevka, je bil osnovni namen ankete ugotoviti bralne navade učencev oz. njihov odnos do branja. Seveda je bil ta oblikovan s ciljem, da na podlagi ugotovitev naredimo 'bralne načrte' za prihodnost – načrte, ki bodo oblikovani glede na želje/priporočila učencev ter bodo povečali njihovo motivacijo za branje in posledično bralno pismenost.

Rezultati kažejo, da učenci med drugim pripisujejo motivacijo za branje učiteljicam/mentorice bralne značke. Želijo si, da bi jih le-te k branju spodbujale; nekaj jih ne bere ravno zato, ker jih učiteljice niso povabile k branju. Da bi učence motivirali za branje leposlovnih vsebin, je vsekakor smiselno razmišljati tudi o spremenjenih oblikah pouka književnosti – tudi pri obravnavi gradiva za domače branje. Kadar pouk učencem ne nudi pozitivnih izkušenj z branjem umetnostnih besedil, namreč težje pričakujemo njihovo šolsko ali pošolsko zanimanje za branje slednjih. Zato je s strani učiteljic potreben premislek, kako se izogniti odtujevalnim učinkom nezanimive obravnave neumetnostnih besedil in načrtovati takšne oblike, ki bodo spodbudile zanimanje učencev in jih prepričale v nasprotno. V okviru projekta Opolnomočenje

smo imeli učitelji na naši šoli kar nekaj izobraževanj o pomembnosti uporabe bralnih učnih strategij, ki se jih pri poučevanju naj ne bi posluževali le učitelji slovenščine, temveč vseh predmetov. Prav bralne učne strategije po eni strani omogočajo učencem, da na različne načine (kakor je komu bližje) iz danih informacij v učnem gradivu izberejo in usvojijo tisto znanje, ki jim bo pomagalo pri nadaljnjem učenju in usmerjanju lastnega procesa učenja, po drugi strani pa v pouk vnašajo drugačne oblike dela z učenci, prenašajo odgovornost in aktivno vlogo za učenje na učence in s tem vzbudijo njihovo zanimanje.

Pri motiviranju učencev za branje ima pomembno vlogo tudi knjižnica. Z odgovori učencev glede obiska vsekakor ne moremo biti zadovoljni, zato bomo v prihodnje načrtovali še dodatne dejavnosti, ki bi učence prepričale v pomen knjižnice kot informacijskega središča šole na eni strani in družabnega prostora na drugi. Glede na to, da si učenci želijo bolj zanimivih knjig in knjige po lastnem izboru, smo v tem šolskem letu oblikovali skupino za nabavo knjig, ki jo sestavlja nekaj učencev in knjižničarka. Nakup knjig s poučno vsebino poteka v dogovoru z učitelji posameznih predmetov. Želja, kot je prenova knjižnice, na žalost ni tako zlahka uresničljiva, saj je vezana na finančna sredstva, ki jih 'trenutno' ni na razpolago. Je pa vsekakor dobrodošel predlog učencev, da bi z oddelkom/skupino večkrat obiskali knjižnico. Pomembno vlogo pri osveščanju učencev o pomembnosti knjižnice imajo namreč tudi učitelji, česar se sama kot knjižničarka zavedam že dolgo, učitelji pa iz leta v leto bolj – medpredmetno sodelovanje s knjižnico, napotitev učencev v knjižnico z namenom pridobivanja informacij ali nadgradnje pri pouku usvojenega znanja, motivacija z zgledom. Izvajanje bibliopedagoških ur smo tako uvrstili med prednostne naloge letošnjega šolskega leta, kar pomeni, da poteka pouk različnih predmetov v povezavi s knjižnico, česar so učenci resnično zelo veseli. Z namenom motivirati učence za branje z zgledom pa izvajamo tudi bralno značko za delavce šole in starše.

Ob vseh zunanjih spodbujevalnih dejavnikih za branje učencev, ki v tem prispevku niti niso vsi omenjeni, se tako še vedno zastavlja vprašanje, kaj je tisto, kar bi učence prepričalo v koristnost in ugodnost branja leposlovja in bi imelo za posledico notranjo motivacijo za branje. Ob razmišljanju se mi vse bolj zdi verjetno, da eden izmed vzrokov, zakaj otroci odklanjajo branje, niti ni nujno ta, da sovražijo knjige, temveč je lahko posledica najrazličnejših težav, ki jih pestijo pri branju. Glede na to, da se branje kot priložnostna dejavnost tudi pri naših učencih pojavlja na zadnjem mestu, je v prihodnje smiselno raziskati, kateri je oz. so glavni vzrok/-i za to. Osveščanje učencev o pomembnosti branja za življenje pa je po mojem mnenju bolj uspešno tudi v sodelovanju s starši, saj je prav družinsko okolje tisto, ki ima neprecenljivo vrednost pri vzpostavljanju odnosa med otrokom in knjigo.

Viri

- Fekonja, R. (2012). Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja. Predstavitev projekta Zavoda RS za šolstvo. *Šolska knjižnica*, 22 (3/4), str. 249–251.
- Grosman, M. (2006). *Razsežnosti branja. Za boljšo bralno pismenost*. Ljubljana: Karantanija.
- Kesič Dimić, K. (2010). *Priporočnik o branju*. Ljubljana: Alba.
- Pečjak, S. in Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Tuna, A. (2011). *Odpiramo čarobna vrata: beremo in se učimo z otroki*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Razvojno raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom.

> **Maja Vačun**, prof. slov. in fil., je zaposlena kot knjižničarka na Osnovni šoli Selnica ob Dravi.
Naslov: Mariborska cesta 30, 2352 Selnica ob Dravi
Naslov e-pošte: maja.vacun@gmail.com

Priloga 1: Anketa o branju

Dragi učenec, učenka.

Vljudno te prosimo, da iskreno odgovoriš na spodnja vprašanja, ki so povezana s tvojimi bralnimi navadami oz. odnosom do branja. Odgovori nam bodo v pomoč pri organizaciji bralnih aktivnosti na šoli.

Spol: (Obkroži.) M Ž

Razred: _____

1. Kaj najrajši počneš v prostem času? (Obkroži enega ali več odgovorov.)

- a) Gledam televizijo.
- b) Se ukvarjam s športom.
- c) Berem knjige, časopise, revije.
- č) Delam na računalniku.
- d) Grem na sprehod.
- e) Drugo (napiši): _____

2. Ali rad/-a bereš? (Obkroži.)

- a) Da.
- b) Ne.

Če si na vprašanje odgovoril/-a z da, prosimo, pojasni, zakaj rad/-a bereš?

(Obkroži enega ali več odgovorov.)

- a) Da spoznavam/se učim nove stvari.
- b) Da si širim besedni zaklad.
- c) Ob branju se sprostim.
- č) Drugo (napiši): _____

Če si na vprašanje odgovoril z ne, prosimo, pojasni, zakaj ne bereš rad/-a?

(Obkroži enega ali več odgovorov.)

- a) Ker me branje dolgočasi.
- b) Ker nimam časa (preveč učnih obveznosti).
- c) Ker se raje ukvarjam z drugimi stvarmi (šport, računalnik, televizija ...).
- č) Drugo: _____

3. Ali v šoli sodeluješ pri branju za bralno značko? (Obkroži.)

- a) Da.
- b) Ne.

Če si na vprašanje odgovoril/-a z da, prosimo, pojasni, zakaj bereš za bralno značko. (Obkroži enega ali več odgovorov.)

- a) Ker tako želijo starši.
- b) Ker me branje veseli in ob tem uživam.
- c) Ker me je v to prepričal/-a učitelj/-ica.
- č) Ker dobim priznanje.
- d) Ker si lahko sam/-a izberem knjige za branje.
- e) Ker tudi sošolci berejo.
- f) Drugo (napiši): _____

Če si na vprašanje odgovoril/-a z ne, prosimo, pojasni, zakaj ne bereš za bralno značko. (Obkroži enega ali več odgovorov.)

- a) Ker imam zaradi drugih obveznosti premalo časa.
- b) Ker me branje ne zanima in raje počnem kaj drugega.
- c) Ker me učiteljica k temu ni povabila oz. me spodbujala.
- č) Ker tudi starši za moje branje ne kažejo zanimanja.
- d) Drugo: (napiši) _____

4. Kaj bi svetoval/-a učiteljicam mentoricam bralne značke na šoli? (Obkroži enega ali več odgovorov.)

- a) Da bi nam dale bolj natančna navodila glede branja.
- b) Da bi si lahko knjige res izbirali sami.
- c) Da bi se o vsebini prebrane knjige pogovarjali pri pouku.
- č) Da bi nas k branju spodbujale.
- d) Da bi oblikovale priporočilne sezname knjig.
- e) Da bi o prebranih knjigah morali zapisati svoje mnenje.
- f) Drugo: (napiši) _____

5. Ali prebereš knjige, ki so obvezne za domače branje? (Obkroži.)

- a) Da, knjige preberem sam/-a.
- b) Ne, vsebino si pridobim od sošolcev oz. z interneta.

6. Kaj bi svetoval/-a učiteljicam v zvezi z branjem za domače branje? (Napiši.)

7. Kje najpogosteje dobiš knjige za branje? (Obkroži.)

- a) V šolski knjižnici.
- b) Knjigo mi priskrbijo starši.
- c) V splošni knjižnici.
- č) Drugo: _____

8. Kako pogosto obiščeš šolsko knjižnico?

- a) Enkrat na teden.
- b) Enkrat na mesec.
- c) Samo kadar nujno potrebujem knjigo za domače branje.
- č) Vsak dan.
- d) Nikoli.

9. Ali meniš, da je v šolski knjižnici dovolj kvalitetnega gradiva za branje?

(Obkroži.)

- a) Da.
- b) Ne.

10. Ali bi si želel/-a v šolski knjižnici kakšne spremembe? (Obkroži in dopiši.)

- a) Da. Katere? _____
- b) Ne. Zakaj? _____

Najlepše se ti zahvaljujemo za sodelovanje.